

BESZÁMOLÓ AZ ELSŐ ORSZÁGOS KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZETI KONFERENCIÁRÓL

RÁCZ TIBOR ÁKOS¹ – MAG HELLA²

Magyar Régészet 10. évf. (2021), 4. szám, pp. 91–94.

2021. november 12–13-án a szentendrei városháza dísztermében gyűltek össze a közösségi régészettel foglalkozó kutatók és civil érdeklődők az első országos Közösségi Régészeti Konferencián (1. kép). A rendezvénynek a Szentendrei Önkormányzat adott otthont, szervezője a Ferenczy Múzeumi Centrum és a Közösségi Régészeti Egyesület volt, de társszervezőként előkészítésében részt vett a Magyar Régész Szövetség és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat is. Az eseményt élénk érdeklődés kísérte, a két nap alatt több mint 110 fő fordult meg a helyszínen, de az élő közvetítésnek köszönhetően több tucat érdeklődő online csatlakozott be. Az esemény kiemelt fontosságát jelzi, hogy a streamelt és a közösségi médiában hozzáférhető videókat már ezres nagyságrendű néző tekintette meg az összefövetel óta eltelt rövid idő alatt.

1. kép. A konferencia plakátja

A konferencia elsődleges célja az volt, hogy az érintett kutatókat és civileket egy országos érdekeltségű fórumon összehozza, lehetőséget biztosítson a bemutatkozásra, kapcsolattartásra, és vitákat generáljon. A közösségi régészet hazánkban a szakmán kívüli impulzusok hatására kapott lendületet, és a civilekkel való sikeres együttműködések révén bontakozott, bontakozik ki országszerte. A civilek változatos igényeire adott válaszként formálódik, és ma még nincsenek egységes eljárásrendjei. Az egyre fokozódó érdeklődés és aktivitás miatt rendkívül mozgalmas és színes történet, egymást követő és egymásra épülő terepi régészeti projektek és azok múzeumi utóéletének láncolata. Több éves perspektívában ennek az összetett folyamatnak is kitapinthatók a fő csapásirányai és a mérföldkövei. A szórványos akciókból, kísérletező kedvű terepmunkából kutatási programok nőttek ki. Minden projektnek, minden történetnek, minden kihívásnak vannak tanulságai. A konferencia regisztrálni, emésztetni akarta ezeket az új benyomásokat, közösen

¹ Ferenczy Múzeumi Centrum. E-mail: racz.tibor.akos@gmail.com

² Tragor Ignác Múzeum, Vác. E-mail: mag.hella@muzeumvac.hu

átgondolni, megbeszélni, majd a szakmai álláspontot kidolgozva továbblépni. Vannak olyan tapasztalatok, amelyeket érdemes megosztani egymással, eljárásrendek, amelyeket érdemes egységesíteni. A nagy számban jelenlévő kolléga bizonyíték arra, hogy a szakma felismerte a közösségi régészetben rejlő lehetőségeket, nyitott az új kutatási eljárás megismerésére és alkalmazására.

Az első napon módszertani jellegű előadásokat hallhattunk, a másodikon a civilekkel közösen folytatott konkrét kutatási eredményeket ismertették egyrészt régész kollégák, másrészt örvendetesen nagy számban maguk a kutatásokban részt vevő civilek. A két nap alatt összesen 23 előadást hallgathattunk meg (<https://www.femuz.hu/kozossegi-regeszeti-konferencia-program/>; a felvételek a [Közösségi Régészeti Egyesület Facebook-oldalán](#) megtekinthetőek). Sajnos néhány előadás betegség, illetve a vírushelyzet miatt elmaradt. Az első szekcióban az ország különböző pontjairól érkezett régész kollégák ismertették és értékelték intézményük helyzetét, kihívásait a közösségi régészet területén. Elsősorban megyei hatókörű városi múzeumok munkatársai vállaltak előadást: Szücsi Frigyes Fejér megye, Bakos Gábor Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Eke István Zala megye, Czövek Attila Tolna megye, Rácz Tibor Ákos, a házigazda, Pest megye programját mutatta be. Az így „lefedett” terület az ország mintegy negyedét jelenti, noha másutt is ismerünk ígéretes kezdeményezéseket. Az elhangzott előadások alapján az elmúlt 5 évben vált programszerűvé a közösségi régészet, de régióként igen különböző jellegűek a szakmai kihívások. Ugyanakkor minden előadás adatszerűen tudta bizonyítani a civil segítség hasznosulását az örökségvédelemben, illetve az illegális fémkeresőzés és műkincskereskedelem elleni küzdelemben. A legtöbb megismert megyében a kezdeményezés a civilek felől érkezett. Érdekes volt hallani, hogy nincs ez mindenhol így, például Zala megyében a múzeum hirdetett lehetőséget a közös munkába való bekapcsolódásra, amelyre például Pest, Fejér vagy Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez képest kisebb számú, szűkebb társadalmi réteg reagált. Tanulságosak voltak Szücsi Frigyes és Bakos Gábor adatai, amelyek szerint a velük együttműködők nem feltétlenül az adott megye lakói. Igény a civil oldal felől tehát valószínűleg jóval nagyobb területen is lenne, mint amekkorára a megyei keretek közt működő intézmények lehetőséget biztosítanak. Érdemes kiemelni azt is, hogy területi múzeumokban dolgozó kollégák alapvetően nem vállalkoztak előadásra, pedig tanulságos beszélgetést folytathattunk volna arról is, hogy egy korlátozottabb lehetőségekkel rendelkező intézmény mit tud kezdeni a civilek felől érkező együttműködési igénnyel. Az esetleges megoldásokról Péterváry Tamás, Rózsa Zoltán és Vida István közös előadásában hallhattuk teoretikus felvetéseket. Az előadók egy központi irányítás alatt álló, országos, koordináló szerepű intézmény lehetséges modelljét, főbb feladatait vázolták, feltehetően a Nemzeti Múzeum stratégiájának előkészítése gyanánt.

Az első nap második felében tágabb értelemben, lazábban a közösségi régészethez kapcsolódó módszertani kérdésekről esett szó. Megismerkedhettünk a kincstalálás jogi szabályozásának esettanulmányokkal színezett kérdéseivel a római jog dekrétumaitól a mai napi szabályozásig, Szatmáriné Bakonyi Eszter és Tóth Eszter prezentációja révén pedig restaurálási, műtárgyvédelmi alapvetésekkel. Laszlovszky József előadása arra világított rá, hogy a muhi csatatérkutatás rendkívül komplex, összetett folyamatában a számtalan szakterület hozzájárulása mellett mi a közösségi régészet szerepe, hol a helye, hol ér össze a szakemberek és a civilek munkája, hogy majd egyszer reményeink szerint összeálljon egy nagy egésszé. A nap utolsó előadása arra hozott példát, hogy egy informatikus önkéntesként hogyan segítheti egy ausztriai régészeti park munkáját digitális technikákkal.

A konferencia kísérőrendezvénye volt a „Kincskeresés, kaland, tudomány. Közösségi régészeti projektek Pest megyében” című régészeti kiállítás megtekintése, illetve az azonos című katalóguskötet szakmai bemutatója az első nap estéjén. A kiállítótérben nem csak a kurátor tartott vezetést, hanem a kiállítás építésében, vagy a kutatási projekteken résztvevő kollégák is. A Pest megyei kutatásokat összegző, reprezentatív kiállítás egyes elemeinek kölcsönzésének igénye több résztvevő intézmény részéről felmerült, illetve hasonló kiállítások szervezésére ösztönözte a látogató szakmai közönséget. A kiállítási katalógust a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézetének igazgatója, Kulcsár Gabriella méltatta (a könyvbemutató szöveg szerkesztett változata ugyanebben a lapszámban olvasható).

A könyvbemutató alkalmával került sor a poszterek ismertetésére is. Szerzőik 5–10 percen foglalták össze kutatásaikat, vagy a közösségi régészettel kapcsolatos gondolataikat. Nagyon fontos, hogy ebben a

szekcióban elsősorban civilek osztották meg tudományos kutatási eredményeiket, illetve az örökségvédelmi intézményekkel közösen folytatott munkáik gyümölcsét. Itt helyet kapott a paleolit időszak is: Péntek Attila civil kutató és Markó András, valamint Zandler Krisztián régészek közösen végzett, korábban ismeretlen lelőhelyek feltérképezésére irányuló kutatásaikat ismertették. Havasi Bálint és Simmer Livia posztere a Zala megyei pálos monostorok kutatását mutatta be, amely egy, a megyében indult civil kezdeményezésű feltárásból nőtt programmá. Kocsis Anita egy római kori dorogi villaépület talajradaros kutatásáról készített posztert, Mag Hella – Nagy Balázs – Kóka István pedig egy szokolyai IV. Béla-kori érem- és kincslelet közösségi kutatásáról. Győri Tibor hosszú ideje foglalkozik a legkisebb, általános iskolás korosztállyal, bevonva őket ásatásokba, amelynek tapasztalatait, fontosságát mutatta be. Vinis Zoltán poszterének elég csak címét idézni: „Közösségi régésztől a hivatásig”.

A második napon az első két előadás a paleolitikum kutatásának világába kalauzolt. Az előadások, valamint a poszterek között is helyet kapott az időszak, jelezve, hogy kutatásában egyre növekvő szerepet vállalnak a téma iránt elkötelezett civilek, akik számos új lelőhelyet fedeztek már fel a régésztudomány számára. Váczi Gábor és Szabó Gábor előadásai a bronzkorból ismertettek kutatási példákat. Váczi Gábor előadása szemléletes példája annak, hogy miért fontos egy-egy területet a lehető legtöbbször átvizsgálni. Miként rekonstruálhatók – legalább részben – olyan egykori régészeti struktúrák, múltbeli cselekmények, rítusok (például a szórt hamvas bronzkori temetkezések), amelyek a szórvány fémleletek szisztematikus felgyűjtése és helyük pontos dokumentálása nélkül pótolhatatlanul elvesznének egy-egy beruházás közben a felszín humuszolása során? Szabó Gábor két kutatási programot mutatott be: az első egy, a bronzkori depók kutatására, megmentésére irányuló, már lezárult eseménysor, a második még zajló, vaskori ostromokat vizsgáló program. Noha mindkettő rendkívül látványos eredményeket hozott, az alkalmazott módszerek eltérőek voltak. Utóbbi programban egyre növekvő szerephez jutnak a civil együttműködők. A római korról ugyancsak két előadás foglalkozott: Kiss Alexandra egy bodajki lelőhely kutatásának jelenlegi állását mutatta be, ahol a fém-detektoros vizsgálattal kiegészített terepbejárások mellett már geofizikai kutatásokat is végeztek. Az előadás egy dilemmára világított rá: a fémkereső használatának köszönhetően megtalált két, késő római övcsatról kiderült, hogy egy sírból származnak. Noha a két lelet eredeti helyéről a megtalálásnak köszönhetően kimozdult, azonban magát a sírt és a számos további verettel díszített, viseleti helyzetben levő övet épp ennek köszönhetően sikerült feltárni és megmenteni a következő évi szántás várhatóan végleges pusztításától. Tanulságos vita követte azt a felvetést is, hogy mikor jogosult a kutatás vezetője egy fémkeresős terepbejárás során előkerülő leletegyüttest leletmentő feltárás keretein belül kibontani. Steuer István, aki a Pest megyei és a Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumokkal is együttműködik, saját kutatásain alapuló eredményeit osztotta meg, amelyre számos, a Csörsz-árok feltehető vonala környékén gyűjtött érme tanulmányozásával jutott.

Az ezt követő három előadás már az Árpád-korba kalauzolta a hallgatóságot. Herbst Anna az önkéntesek által azonosított pusztavacsi lelőhelyen felbukkant különleges tárgyat, egy erénytálat ismertetett. A Rózsa Zoltán, Szigeti Judit, Vida István szerzőhármás esettanulmánya a Várkapitányság és Nemzeti Múzeum kisbárcányi mentőfeltárást mutatta be. A problémafelvetés itt inkább módszertani volt: a lelőhelyet több kutató is regisztrálta korábban, és noha kutatásaikat dokumentálták, a központi nyilvántartásba még nem került be a lelőhely. A prezentáció az egyébként működő közösségi régészeti programok közti kommunikáció nehézségeit is a felszínre hozta. Ezt követően Gálvölgyi Orsolya és Tóth Balázs egy késő Árpád-kori érem- és kincslelet előkerülési körülményeit és értékelését prezentálta. Az utolsó szekcióban még egy éremleletekkel kapcsolatos előadást hallhattunk: Nagy Balázs mutatta be új kutatási eredményeit a mohácsi csatavesztés utáni Pest megyei éremleletekről. Debrődi Boglárka, aki a kulturális örökség kutatása szempontjából közelítette meg a kérdéseket, előadásában összevonta a szádvári vár megmentésére irányuló hazai régész-civil együttműködést egy spanyolországi, ugyancsak önkéntesek bevonásával zajló feltárással. A nemrégiben díjat nyert, immár 15 éve működő, civil kezdeményezésre létrejött szádvári projektről Dobos János adott ismertetést. Az utolsó előadás egy rendkívül érdekes, ugyan a jelenlegi törvényi szabályozás szerint nem régészeti korú, mégis régészeti módszerekkel (is) megismerhető emlék, az egri Nagy-Eged-hegyen állt Szent Kereszt-kápolna kutatását mutatta be.

Az eseménysort lezáró pódiumbeszélgetésen a konferencia és általában véve a közösségi régészet leg-égetőbb kérdéseivel foglalkoztak a felkért hozzászólók. A tanulságok megfogalmazása mellett itt már első-sorban a közösségi régészet jövőjéről esett szó. Az irányított beszélgetés lényegretörő problémafelvetése, a közönség soraiból érkező értékes megjegyzések élesen világították meg az eltérő álláspontokat, az országos szintéren regisztrálható különbségeket, a rendkívüli sikerek mellett a hiányosságokat és a további fejlődés-sel, intézményesedéssel kapcsolatos aggodalmakat. Nincs egyetértés az alapvetően alulról építkező prog-ramok összehangolását, esetleges központi szervezését illetően, a közösségi régészet jelenségét figyelmen kívül hagyó, de régészeti gyűjtőterülettel rendelkező intézmények megszólításával, bevonásával kapcsolo-latban, sem az állami szerepvállalás formáját, vagy egyáltalán annak szükségességét érintő kérdésekben.

A konferencia kísérleti jellegű volt, inkább egy kibővített workshop, mintsem előadássorozat, élénk vitákkal, számtalan hozzászólással, de mindemellett jó hangulattal. A konferencia által felszínre hozott problémák további közös gondolkodásra sarkallnak, ezt a munkát a résztvevők – a már mondhatni hagyomá-nyokkal bíró – műhelybeszélgetéseken folytatják. A konferencia hatása azonban többretű. Intézmény-közi és kutatók közötti megállapodások születtek közösségi régészeti programok indításáról, illetve az eddigiek folytatásáról. A terepi munkák összehangolása mellett ugyanilyen fontos a módszertani előrelé-pés: egymástól különböző, de működőképes mintákat adtak egymás kezébe az elkötelezett kutatók, meg-könnyítve az induló programok gyerekbetegségeinek leküzdését.